

Yleisten asioiden neuvosto 19.9.2023

Yleisten asioiden neuvosto kokoontuu tiistaina 19.9.2023 Brysselissä. Suomea edustaa kokouksessa eurooppaministeri Anders Adlercreutz.

Kokouksen asialistalla on **neuvoston asetus EU:n kieliasetuksen muuttamisesta**. Espanjan hallitus esitti 17.8.2023 pyynnön katalaanin, baskin ja galician kielten lisäämisestä EU:n virallisiksi kieliksi. Espanja pyysi asian lisäämistä 19.9.2023 yleisten asioiden neuvoston asialistalle, jotta sen pyyntö voitaisiin esitellä ja siitä voitaisiin keskustella. Espanja jakoi 3.9.2023 jäsenvaltioille luonnoksen EU:n kieliasetuksen muuttamiseksi edellä mainittujen Espanjan alueellisten kielten osalta. Espanja esittää katalaanin, baskin ja galician kielten lisäämistä EU:n virallisiksi ja työkieliksi välittömästi ilman minkäänlaisia poikkeuksia, siirtymäaikoja tai muita erityisjärjestelyjä. Neuvoston puheenjohtajavaltio Espanja jakoi 4.9.2023 yleisten asioiden neuvoston kokouksen alustavan asialistan, jolla EU:n kieliasetuksen muuttaminen on myös päätösasiana. Espanjan pyynnön käsittelyä neuvostossa ei ole vielä aloitettu. Asia on ensimmäistä kertaa esillä Coreper II -kokouksessa 15.9.2023 osana yleisten asioiden neuvoston kokouksen valmistelua. Puheenjohtajavaltion esittämä käsittelyaikataulu ei vaikuta realistiselta. Valtioneuvoston kanta asiaan määritellään EU-ministerivaliokunnassa 15.9.2023 käsiteltävässä E-kirjeessä, joka toimitetaan suurelle valiokunnalle välittömästi EU-ministerivaliokunnan kokouksen jälkeen. Kun Espanjan aiempaa vastaavatyypistä pyyntöä käsiteltiin neuvostossa vuonna 2005, Suomi suhtautui pyyntöön useiden muiden jäsenvaltioiden tavoin varauksellisesti.

Neuvosto aloittaa **26.–27.10.2023 pidettävän Eurooppa-neuvoston kokouksen** valmistelut tarkastelemalla Eurooppa-neuvoston selityksin varustettua esityslistaehdotusta. Lokakuun Eurooppa-neuvoston on tarkoitus keskustella Venäjän hyökkäyssodasta Ukrainaa vastaan ja EU:n tuesta Ukrainalle, EU:n monivuotisen rahoituskehityksen 2021–2027 välitarkistuksesta, taloudesta ja kilpailukykyvyydestä sekä muuttoliikkeestä (erit. ulkoinen ulottuvuus ja yhteistyö kolmansien maiden kanssa). Lisäksi Eurooppa-neuvoston on määrä käsitellä valmistautumista YK:n ilmastokokoukseen Dubaissa (COP28) ja ajankohtaisia ulkosuhdeaiheita. Neuvosto ottaa Eurooppa-neuvoston asialistan tiedoksi ja palaa aiheisiin tarkemmin 24.10.2023 kokouksessaan.

Komissio esittelee neuvoston kokouksessa **komission vuoden 2024 työohjelmaa** koskevan ns. aiekirjeensä. Aiekirje julkistetaan komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin vuotuisen unionin tilaa käsittelevän puheen yhteydessä keskiviikkona 13.9.2023. Kesällä 2024 järjestettävien Euroopan parlamentin vaalien vuoksi työohjelma tulee sisältämään vain hyvin rajallisen määrän uusia aloitteita.

Kokouksessa jatketaan **neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelua** tarkastelemalla EU:n yleistä oikeusvaltiotilannetta komission vuoden 2023 oikeusvaltiokertomuksen pohjalta (ns. horisontaalinen keskustelu). Lisäksi puheenjohtajavaltio Espanja tiedottaa neuvostoa heinäkuussa 2023 käynnistämänsä **neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arvioinnin** etenemisestä. Suomi jatkaa toimintaansa oikeusvaltiokysymyksissä pitkäaikaisella linjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa. Suomi katsoo, että komission vuosittainen oikeusvaltiokertomus ja siihen pohjautuva neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelu ovat oleellisia keinoja lujittaa oikeusvaltioperiaatetta EU:ssa.

Asialista:

Esityslistan hyväksyminen

(mahd.) A-kohtien hyväksyminen

a) Muiden kuin lainsäädäntöasioiden luettelo

b) Lainsäädäntöasioiden luettelo (Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 16 artiklan 8 kohdan mukainen julkinen käsittely)

Muut kuin lainsäädäntöasiat

**Neuvoston asetus Euroopan talousyhteisössä käytettäviä kieliä koskevista järjestelyistä annetun asetuksen N:o 1 muuttamisesta
(Oikeusperusta: SEUT 342 artikla) s. 3**

Espanja esittelee

Keskustelu

Hyväksyminen (*)

**26.–27. lokakuuta 2023 kokoontuvan Eurooppa-neuvoston valmistelu:
Selityksin varustettu esityslistaehdotus s. 8**

Keskustelu

Lainsäädäntötyön suunnittelu: aiekirje s. 10

Komissio esittelee

Keskustelu

Vuotuinen oikeusvaltiovuoropuhelu: arviointi s. 13

Keskustelu

Vuotuinen oikeusvaltiovuoropuhelu: horisontaalinen keskustelu s. 18

Keskustelu

Muut asiat

(*) Kohta, josta voidaan pyytää äänestystä.

 Julkinen keskustelu (neuvoston työjärjestyksen 8 artiklan 3 kohta)

Lisäksi kokouksen yhteydessä järjestetään epävirallinen aamiainen, jonka aiheena on Ukraina, ja lounas, jonka aiheena on Euroopan tulevaisuus.

Valtioneuvoston kanslia

Perusmuistio

EU/362/2023-VNK-3

Siivola Heli

12.9.2023

Yleisten asioiden neuvosto 19.9.2023; Espanjan pyyntö EU:n kieliasetuksen muuttamiseksi

Kokous

Yleisten asioiden neuvosto 19.9.2023

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Espanjan hallitus esitti 17.8.2023 pyynnön katalaanin, baskin ja galician kielten lisäämisestä EU:n virallisiksi kieliksi. Espanja jakoi 3.9.2023 jäsenvaltioille luonnoksen EU:n kieliasetuksen (asetus N:o 1/1958) muuttamiseksi edellä mainittujen Espanjan alueellisten kielten osalta. Espanja esittää katalaanin, baskin ja galician kielten lisäämistä EU:n virallisiksi ja työkieliksi välittömästi ilman minkäänlaisia poikkeuksia, siirtymäaikoja tai muita erityisjärjestelyjä.

Espanja pyysi 17.8.2023, että sen pyyntö esiteltäisiin ja siitä keskusteltaisiin 19.9.2023 järjestettävässä yleisten asioiden neuvoston kokouksessa. Neuvoston puheenjohtajavaltio Espanja jakoi 4.9.2023 yleisten asioiden neuvoston kokouksen alustavan asialistan, jolla EU:n kieliasetuksen muuttaminen on myös päätösasiana.

Espanjan pyynnön käsittelyä neuvostossa ei ole vielä aloitettu. Asia on ensimmäistä kertaa esillä Coreper II-kokouksessa 15.9.2023 osana yleisten asioiden neuvoston kokouksen valmistelua. Puheenjohtajavaltion esittämä käsittelyaikataulu ei vaikuta realistiselta.

Suomen kanta

Valtioneuvoston kanta asiaan määritellään EU-ministerivaliokunnassa 15.9.2023 käsiteltävässä E-kirjeessä, joka toimitetaan suurelle valiokunnalle välittömästi EU-ministerivaliokunnan kokouksen jälkeen.

Kun Espanjan aiempaa vastaaventyypistä pyyntöä käsiteltiin neuvostossa vuonna 2005, Suomi suhtautui pyyntöön useiden muiden jäsenvaltioiden tavoin varauksellisesti.

Pääasiallinen sisältö

EU:ssa on tällä hetkellä 24 virallista kieltä: bulgaria, englanti, espanja, hollanti, iiri, italia, kreikka, kroaatti, latvia, liettua, malta, portugali, puola, ranska, romania, ruotsi, saksa, slovakki, sloveeni, suomi, tanska, tšekki, unkari ja viro.

EU-kansalaisella on oikeus käyttää mitä tahansa näistä virallisista kielistä, kun hän ottaa yhteyttä EU:n toimielimiin, ja toimielinten on vastattava samalla kielellä. Eurooppa-neuvoston ja EU:n neuvoston kokoukset tulkataan kaikille virallisille kielille. Euroopan parlamentin jäsenillä on parlamentin istunnoissa puhuessaan oikeus käyttää mitä tahansa EU:n virallista kieltä. EU:n virallinen lehti (eli käytännössä kaikki säädökset, tiedonannot ja ilmoitukset) julkaistaan kaikilla virallisilla kielillä. Esimerkiksi yleisesti sovellettavat EU-säädökset eivät voi tulla voimaan ennen kuin ne on julkaistu virallisessa lehdessä.

Virallisten kielten määrällä on merkittäviä käytännön vaikutuksia. Yleisen pääsäännön mukaan neuvosto voi käsitellä asioita ja tehdä päätöksiä vain sellaisten asiakirjojen pohjalta, jotka on käännetty kaikille virallisille kielille. Jos esimerkiksi neuvoston istunnon esityslistaehdotukseen sisältyy komission ehdotus, jota komissio ei ole toimittanut neuvostolle kaikilla virallisilla kielillä, kyseistä kohtaa ei voida ottaa lopulliselle esityslistalle (ellei neuvosto yksimielisesti päättä perustellusti poiketa tästä säännöstä).

Unionin toimielimet voivat työjärjestyksissään antaa yksityiskohtaisia sääntöjä kielten käyttämisestä työkielenä.

Joka kerta, kun EU:hun on liittynyt uusia jäsenvaltioita, on myös unionin virallisten kielten määrä liittymissopimusten myötä kasvanut.

EU:n kieliasetusta on muutettu vain kerran muutoin kuin unionin laajentumisen yhteydessä. Irlannin hallituksen syksyllä 2004 esittämän pyynnön pohjalta iirin kieli hyväksyttiin vuonna 2005 unionin viralliseksi kieleksi vuoden 2007 alusta lähtien tietyin väliaikaisin poikkeuksin. Iirin kieli on ollut tasa-arvoinen virallinen kieli vuoden 2022 alusta lähtien.

Iirin kieli on Irlannin kansalliskieli ja ensimmäinen virallinen kieli koko maassa. Iirin kielellä oli jo aiemmin erityislaatuinen asema unionissa. Kun Irlanti vuonna 1973 liittyi Euroopan talousyhteisöön, iirin kielestä ei tullut yhteisön työkieltä mutta se hyväksyttiin yhteisön perustana olevien sopimusten todistusvoimaiseksi sopimuskieleksi. Sopimuskielen aseman vuoksi unionin kansalaiset olivat voineet jo aiemmin käydä kirjeenvaihtoa unionin toimielinten kanssa myös iirin kielellä.

Espanja esitti myös syksyllä 2004 pyynnön neljän Espanjan alueellisen kielen (baski, galicia, katalaani ja valenciano) lisäämisestä unionin virallisiksi kieliksi. Espanja ehdotti tuolloin, että nämä alueelliset kielet lisättäisiin kieliasetuksen 1 artiklan uuteen 2 kohtaan ja että niiden käytölle ja asiakirjojen kääntämiselle näille kielille asetettaisiin tietyt rajoitukset. Lisäksi Espanja lupasi tuolloin maksaa kaikki hallinnolliset kulut, joita sen alueellisten kielten käytöstä unionissa aiheutuu.

Useat jäsenvaltiot, mukaan lukien Suomi, suhtautuivat Espanjan vuonna 2004 esittämään pyyntöön varauksellisesti. Moni jäsenvaltio muistutti, että myös useissa muissa jäsenvaltioissa on alueellisia ja vähemmistökieliä, jotka ovat rinnastettavissa Espanjan alueellisiin

kieliin. Näiden alueellisten ja vähemmistökielten lisääminen kieliasetukseen johtaisi huomattavaan hallinnolliseen taakkaan unionin toimielinten käännös- ja tulkkauspalveluissa. Se aiheuttaisi myös taloudellisia kustannuksia ja tekisi unionin monikielisestä toiminnasta entistä monimutkaisempaa ja oletettavasti myös hitaampaa. Espanjan vuoden 2004 pyyntöä käsiteltäessä neuvoston oikeudellinen yksikkö piti Espanjan alueellisten kielten sisällyttämistä unionin virallisten ja työkielten joukkoon oikeudellisesti kyseenalaisena, sillä ne eivät (toisin kuin iiri) ole unionin todistusvoimaisia sopimuskieliä.

Kompromissiratkaisuna neuvosto hyväksyi kesäkuussa 2005 neuvoston päätelmät muiden kielten virallisesta käytöstä neuvostossa ja mahdollisesti muissa EU:n toimielimissä ja elimissä. Päätelmät koskevat muita kuin EU:n kieliasetuksessa mainittuja kieliä, joilla on jäsenvaltion perustuslaissa tunnustettu asema koko jäsenvaltion alueella tai osassa sitä tai joiden käyttö kansallisena kielenä on laissa sallittu. Päätelmien mukaan jäsenvaltio voi tehdä neuvoston (ja mahdollisesti myös muiden toimielinten) kanssa hallinnollisen sopimuksen tällaisten kielten virallisesta käytöstä.

Espanjan ja EU:n neuvoston välillä sovittiin helmikuussa 2006 hallinnollisesta järjestelystä (2006/C 40/02), jonka avulla mahdollistetaan kirjalliset yhteydenotot EU:n neuvostoon, puheenvuorot neuvoston istunnoissa ja oikeaksi todennetut käännökset EU-säädöksistä niillä muilla kielillä kuin espanja, joiden asema on tunnustettu Espanjan perustuslaissa. Espanjan hallitus vastaa hallinnollisesta järjestelystä neuvostolle aiheutuvista välittömistä ja välillisistä kustannuksista. Neuvosto ei ole vastuussa käännöksistä, eivätkä ne ole oikeudellisesti sitovia.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEUT 342 artiklan mukaan neuvosto vahvistaa asetuksilla yksimielisesti unionin toimielimissä käytettäviä kieliä koskevan sääntelyn. Oikeusperusta on poikkeuksellinen, sillä neuvosto toimii asiassa yksin ilman muiden toimielinten myötävaikutusta. Päätös ei edellytä komission aloitetta eikä Euroopan parlamentin kuulemista.

SEU 55 artiklan 1 kohdan ja SEUT 358 artiklan mukaan keskenään yhtä todistusvoimaisia sopimuskieliä, joilla unionin perussopimukset on laadittu, ovat bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, iirin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielet.

SEU 55 artiklan 2 kohdan ja SEUT 358 artiklan mukaan unionin perussopimukset voidaan kääntää myös kaikille niille kielille, joilla jäsenvaltioiden ilmoitusten mukaan on niiden valtiotodistuksen mukaisesti virallinen asema koko niiden alueella tai osassa sitä. Asianomaiset jäsenvaltiot toimittavat käännösten oikeaksi todistetut jäljennökset talletettaviksi neuvoston arkistoon.

EU:n perussopimukset on SEU 55 artiklan 2 kohdan mukaisesti käännetty myös katalaanin, baskin ja galician kielille. Näille kielille käännettyt sopimustekstit eivät kuitenkaan ole todistusvoimaisia.

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 15.9.2023

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 15.9.2023

Espanjan ja Irlannin vuonna 2004 tekemät ehdotukset: E 12/2005 vp ja U 14/2005 vp – PeVL 17/2005 vp.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Espanjan pyyntö kieliasetuksen muuttamiseksi on Suomen kannalta merkittävä erityisesti sen vuoksi, että saamen kielen lainsäädännöllinen asema on jossain määrin samankaltainen kuin Espanjan alueellisten kielten asema. Saamen kielen asema on turvattu Suomen perustuslain 17 §:ssä, jonka mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään perustuslain mukaan lailla. Samassa pykälässä mainituilla romanin kielellä ja muiden ryhmien kielillä ei ole vastaavaa asemaa. Saamelaisten perustuslain mukainen oikeus on käytännössä turvattu saamen kielilaissa (1086/2003), jonka mukaan saamelaisilla on oikeus käyttää omaa kieltään lain 2 §:n tarkoittamissa viranomaisissa. Lisäksi saamelaisia erityisesti koskevat lait ja muut säädökset, valtiosopimukset ja säädöskokoelmassa julkaistavat asiakirjat ja tiedonannot julkaistaan lain 9 §:n mukaan valtioneuvoston tai asianomaisen ministeriön niin päättäessä myös saamenkielisinä käännöksinä.

Saamen kielen asemasta ei ole nimenomaisia määräyksiä unionin perussopimuksissa tai johdetussa oikeudessa. Itävallan, Suomen ja Ruotsin liittymissopimukseen on kuitenkin liitetty pöytäkirja saamelaisista (pöytäkirja no. 3). Pöytäkirjan johdannossa todetaan, että Ruotsi ja Suomi ovat sitoutuneet saamelaisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseen ja kehittämiseen. Lisäksi pöytäkirjan 2 artiklassa todetaan, että pöytäkirja voidaan poronhoidon lisäksi laajentaa koskemaan muitakin perinteisiin saamelaiselinkeinoihin liittyviä saamelaisten yksinoikeuksia niiden vastaisen kehityksen huomiointiin.

Ruotsin kieli on unionin virallinen kieli, joten asialla ei ole merkitystä Ahvenanmaan kannalta.

Taloudelliset vaikutukset

Espanjan pyyntöön ei sisälly vaikutus- tai kustannusarvioita. Toistaiseksi on epäselvää, olisiko Espanja valmis vastaamaan kieliasetuksen muutoksen aiheuttamista kuluista.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Espanjassa järjestettiin parlamenttivaalit heinäkuussa 2023. Espanjan tämänhetkinen toimituspääministeri Pedro Sánchez tarvitsee Katalonian ja Baskimaan kansallismielisten puolueiden tuen kyetäkseen muodostamaan uuden hallituksen.

Asiakirjat

12602/23. Request by Spain for modification of Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community. Note from Spain to Delegations, 5.9.2023.

12607/23. Council Regulation amending Council Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community, Note from Spain to Delegations, 8.9.2023.

12662/23. Council Regulation amending Council Regulation No 1 determining the languages to be used by the European Economic Community, Note from General Secretariat of the Council to Permanent Representatives Committee/Council, 8.9.2023.

Asiakirjat ovat toistaiseksi saatavissa vain englannin ja osin espanjan kielellä.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

VNK / EU-erityisasiantuntija Heli Siivola, p. 0295 160 476.

VNK / Lainsäädäntöneuvos Johannes Leppo, p. 0295 160 335.

VAHVA-tunnus

EU/362/2023

Napsauta tähän ja kirjoita kukin tunnus omalle rivilleen

Liitteet Napsauta tähän ja kirjoita liitteet

Viite Napsauta tähän ja kirjoita viite

Valtioneuvoston kanslia

Muistio

EU/5/2023-VNK-77

Landes Sonja

12.9.2023

Eurooppa-neuvoston 26.-27. lokakuuta 2023 valmistelu; selityksin varustettu asialista

Kokous

Yleisten asioiden neuvosto 19.9.2023

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Yleisten asioiden neuvosto ottaa Eurooppa-neuvoston (26.-27. lokakuuta) selityksin varustetun asialistaehdotuksen tiedoksi.

Suomen kanta

Suomi ottaa asialistan tiedoksi.

Pääasiallinen sisältö

Selityksin varustetun asialistaehdotuksen mukaan Eurooppa-neuvosto käsittelee seuraavia aiheita:

1. Ukraina

Eurooppa-neuvoston on tarkoitus tehdä katsaus Venäjän hyökkäyssodan viimeisiin kehityskuluihin, tarkastella EU:n vastausta tilanteeseen sekä vahvistaa horjumaton tukensa Ukrainalle.

2. Monivuotinen rahoituskehys (MFF) 2021–2027

Eurooppa-neuvoston on tarkoitus keskustella ehdotetusta MFF-välitarkistuksesta.

3. Talous

Eurooppa-neuvoston on tarkoitus arvioida edistymistä Euroopan kilpailukyvyyn osalta keskittyen erityisesti teollisuuspolitiikkaan ja energiaan ja antaa ohjausta jatkotyötä varten.

4. Muuttoliike

Eurooppa-neuvoston on tarkoitus käydä keskustelua muuttoliikkeen ulkoisesta ulottuvuudesta. Erityisesti on tarkoitus kiinnittää huomiota yhteistyöhön kolmansien maiden kanssa.

5. Muut asiat

Eurooppa-neuvoston on tarkoitus tehdä tilannekatsaus YK:n ilmastokokoukseen valmistautumiseen Dubaissa (COP28) sekä käsitellä ajankohtaisia ulkosuhdeaiheita.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 15.9.2023

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 15.9.2023

Asiakirjat

Selityksin varustettu asialista 12581/23 CO EUR-PREP 28

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Sonja Landes / VNEUS
puh. 0295 161 104

VAHVA-tunnus

EU/5/2023

Liitteet

Viite

Valtioneuvoston kanslia

Muistio

EU/5/2023-VNK-78

Kaunismaa Eeva

11.9.2023

Yleisten asioiden neuvosto 19.9.2023; Lainsäädäntötyön suunnittelu, Aiekirje

Kokous

Yleisten asioiden neuvosto 19.9.2023

Eduskuntatunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen pitää vuotuisen unionin tilaa käsittelevän puheensa Euroopan parlamentissa 13.9.2023. Samana päivänä komissio julkistaa vuoden 2024 työohjelmaansa koskevan aiekirjeen.

Yleisten asioiden neuvostossa 19.9.2023 komissio esittelee suunnitelmansa (aiekirje) koskien komission vuoden 2024 työohjelmaa.

Komission hyväksynee vuoden 2024 työohjelmansa lokakuussa ja esitellee se yleisten asioiden neuvoston lokakuun kokouksessa.

Suomen kanta

Suomi ottaa komission esittelyn tiedoksi.

Pääministeri Orpon hallitusohjelman mukaan tavoitteena on globaalisti vahva ja toimintakykyinen Euroopan unioni, joka edistää jäsenvaltioidensa ja kansalaistensa turvallisuutta, hyvinvointia ja taloudellisia etuja. Suomen EU-politiikan prioriteetit ovat kilpailukyvyn edistäminen, EU:n globaalien roolin vahvistaminen, EU:n puolustusyhteistyön syventäminen, sisämarkkinoiden kehittäminen, talouskasvun vauhdittaminen, puhtaan energian inves-

toimien edistäminen, luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen ja kansallinen päätöksenteko metsäpolitiikassa, ruoantuotannon omavaraisuuden turvaaminen, lähialueiden vaikuttaminen sekä ulkorajojen vahvistaminen. Suomi edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista sekä korruption torjuntaa EU:ssa. Suomen etu on EU:n kehittäminen paremmaksi ja toimivammaksi unioniksi.

Komission aloitteisiin otetaan kantaa niitä koskevissa eduskuntakirjelmissä.

Pääasiallinen sisältö

Komission aiekirje vuoden 2024 työohjelmasta julkistetaan komission puheenjohtaja von der Leyenin unionin tilaa käsittelevän puheen yhteydessä 13.9.2023. Puheessaan von der Leyen tulee korostamaan työtään päättävän komission saavutuksia sekä kuvaamaan mahdollisia tulevia aloitteita. Kesän 2024 (6.–9.6.2024) Euroopan parlamentin vaalien vuoksi työohjelma sisältäne vain hyvin rajallisen määrän aloitteita.

Ministerien toivottaneen tuovan yleisten asioiden neuvostossa 19.9.2023 esille alustavia näkemyksiään komission aiekirjeessään esille tuomista suunnitelmista.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Toimielinten välisellä parempaa lainsäädäntöä koskevalla sopimuksella (EUVL 123, 12.5.2016, s. 1–14; asiakirja 15506/2015) toimielimet sopivat tehostavansa unionin vuotuista ja monivuotista ohjelmasuunnittelua noudattaen Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 17 artiklan 1 kohtaa, jonka mukaan komissio tekee aloitteet unionin vuotuisten ja monivuotisten ohjelmien laatimiseksi.

Komissio käy Euroopan parlamentin ja neuvoston kanssa vuoropuhelua sekä ennen vuotuisen työohjelmansa hyväksymistä että tämän jälkeen. Komissio ottaa asianmukaisesti huomioon Euroopan parlamentin ja neuvoston vuoropuhelun kussakin vaiheessa esittämät näkemykset, mukaan lukien niiden pyytämät aloitteet.

Komission työohjelman pohjalta toimielimet vaihtavat näkemyksiä tulevan vuoden aloitteista ja sopivat vuotuista toimielintenvälistä ohjelmasuunnittelua koskevasta yhteisestä julistuksesta. Siinä yksilöidään poliittisesti merkittävimmät asiat, joita olisi käsiteltävä lainsäädäntöprosessissa ensisijaisina. Toimielimet seuraavat säännöllisesti koko vuoden ajan yhteisen julistuksen täytäntöönpanoa.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Komission puheenjohtaja Ursula von der Leyen pitää 13.9.2023 Euroopan parlamentin täysistunnossa unionin tila -puheensa koskien komission työohjelmaa vuodelle 2024.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 15.9.2023

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 15.9.2023

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Toimivallanjako EU-asioissa valtakunnan ja Ahvenanmaan välillä määräytyy Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan. Ahvenanmaan asemaa arvioidaan erikseen komission eri ehdotuksia käsittelevissä eduskuntakirjelmissä.

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

-

Asiakirjat

Komission aiekirje vuoden 2024 työohjelmasta julkaistaan 13.9.2023.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Eeva Kaunismaa, VNK, p. 0295 160 430.

VAHVA-tunnus

EU/5/2023

Liitteet -

Viite -

Valtioneuvoston kanslia

Perusmuistio

EU/451/2023-VNK-38

Lamminmäki Anne

11.9.2023

Yleisten asioiden neuvosto 19.09.23; Neuvoston vuosittaisen oikeusvaltiovuoropuhelun arviointi

Kokous

Yleisten asioiden neuvosto

Eduskuntatunnus

E 17/2019 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Puheenjohtajavaltio Espanjan tarkoituksena on tiedottaa yleisten asioiden neuvostossa 19.09.23 heinäkuussa käynnistämänsä neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arvioinnin käsittelyvaiheesta. Ministereillä on neuvostossa mahdollisuus tuoda esiin alustavia näkemyksiään neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelusta.

Asiantuntijatasolla asian käsittely on tarkoitus käynnistää syyskuun yleisten asioiden neuvoston alla. Asiantuntijatasoisen työn pohjautuu jäsenvaltioiden puheenjohtajavaltion kesällä jakamaan kyselylomakkeeseen toimittamiin vastauksiin (26 kpl). Espanjan tavoitteena on antaa asiassa neuvoston päätelmät joulukuun yleisten asioiden neuvostossa (12.12.2023). Ensimmäinen luonnos neuvoston päätelmiksi saataneen asiantuntijatasoisen tarkasteltavaksi syyskuun yleisten asioiden neuvoston keskustelujen jälkeen.

Espanjan käynnistämä arviointi pohjaa Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella annettuihin, 26 jäsenvaltion tukemiin, puheenjohtajan päätelmiin. Tuolloin päätelmiin kirjattiin ajatus neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun kytkemisestä komission vuosittaiseen oikeusvaltiokertomukseen sekä tarve arvioida oikeusvaltiovuoropuhelua vuoden 2023 loppuun mennessä.

Asiaan liittyvä kanta on muodostettu komission vuoden 2023 oikeusvaltiokertomuksesta laaditussa E-jatkoselvityksessä (E 17/2019 vp), joka on toimitettu eduskunnalle 07.09.2023.

Suomen kanta

Seuraava kanta on muodostettu eduskuntaselvityksessä E 17/2019 vp jatkokirjeineen

Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö. Oikeusvaltiokysymysten osalta Suomi jatkaa toimintaansa pitkäaikaisella linjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa. Valtioneuvosto jakaa komission näkemyksen siitä, että oikeusvaltioperiaate on olennainen osa EU:n oikeusjärjestystä ja identiteettiä ja ennakoedellytys demokraattisten ydinarvojen ylläpitämisessä. Näiden ohella oikeusvaltioperiaatteen avulla pidetään yllä EU:n sisämarkkinoiden toiminnalle keskeistä jäsenvaltioiden keskinäisluottamusta ja tuetaan investointeja suosivaa liikeympäristöä.

Valtioneuvosto katsoo, että komission vuosittaiseen oikeusvaltiokertomukseen pohjautuva neuvoston oikeusvuoropuhelu on oleellinen keino lujittaa oikeusvaltioperiaatetta Euroopan unionissa. Yleisten asioiden neuvostossa käytävä säännönmukainen vuoropuhelu on toimiva tapa käydä keskustelua oikeusvaltiotilanteesta niin unionissa kuin sen jäsenvaltioissa. Valtioneuvoston tavoitteena on, että kuluvalle Espanjan puheenjohtajakaudella tehtävän vuoropuhelun arvioinnin johdosta sitä tullaan edelleen kehittämään ja vahvistamaan. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että jäsenvaltioita yhdenmukaisesti tarkastelevaa komission oikeusvaltiokertomusta hyödynnetään neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun pohjana myös jatkossa. Yleisten asioiden neuvostossa ohella on tärkeää, että oikeusvaltiokertomukseen pohjautuvia keskusteluja käydään ainakin oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa, sekä tarvittaessa myös muissa neuvoston kokoonpanoissa. Eri neuvostokokoonpanoissa käytävät keskustelut voivat syventää EU:ssa käytävää teemakohtaista oikeusvaltiokeskustelua ja tehostaa oikeusvaltiokertomuksen hyödyntämistä.

Pääasiallinen sisältö

Neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun tausta

Neuvostossa on käyty vuodesta 2014 lähtien vuoropuhelua oikeusvaltioperiaatteen edistämiseksi ja turvaamiseksi EU:n perussopimusten puitteissa. Vuoropuhelua on käyty keran tai kaksi vuodessa puheenjohtajavaltioista riippuen ja niissä on keskitytty tiettyyn teemaan. Neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelua on arvioitu vuosina 2016 ja 2019. Jo vuoden 2016 arvioinnin yhteydessä jäsenvaltiot korostivat vuoropuhelun jatkamisen ja vahvistamisen tärkeyttä. Samassa yhteydessä todettiin myös tarve kehittää oikeusvaltiovuoropuhelua kohti vuosittaista vertaisarviota. Suomi toteutti vuoropuhelun arvioinnin puheenjohtajakaudellaan syksyllä 2019. Arvioinnin myötä marraskuun (2019) yleisten asioiden neuvostossa annettiin neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arvioinnista 26 jäsenvaltion hyväksymät puheenjohtajavaltion päätelmät. Päätelmissä käsiteltiin neuvoston vuoropuhelun muuttamista oikeusvaltioperiaatteen tilaa koskevaksi yleiskeskusteluksi ja sen kytkeä komission vuosittain antamaan oikeusvaltiokertomukseen. Päätelmissä todettiin myös tarve arvioida oikeusvaltiovuoropuhelua vuoden 2023 loppuun mennessä.

Oikeusvaltiovuoropuhelun nykymuoto

Komissio julkaisi ensimmäisen vuosittaisen oikeusvaltiokertomuksensa syksyllä 2020. Oikeusvaltiokertomus on osa laajemmin ymmärrettävää EU:n oikeusvaltion turvaamisen

mekanismia. Tässä keskeisenä elementtinä on vuoropuhelun käyminen kertomuksen pohjalta eri toimijoiden, kuten neuvoston, Euroopan parlamentin, kansallisten parlamenttien ja kansalaisyhteiskunnan kanssa. Kertomuksen tarkoituksena on toimia ennaltaehkäisevänä.

EU:n puheenjohtajavaltiona syksyllä vuonna 2020 toiminut Saksa järjesti ensimmäisen komission oikeusvaltiokertomukseen pohjautuvan neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun. Vuoropuhelu järjestettiin Saksan puheenjohtajuuskaudella kahdesti; ensin keskustelua käytiin EU:n oikeusvaltiotilanteesta kertomuksen yleisen osan pohjalta (nk. horisontaalinen keskustelu), minkä jälkeen vuoropuhelua jatkettiin käynnistämällä keskustelu yksittäisten jäsenvaltioiden oikeusvaltiotilanteesta kertomuksen yhteydessä julkaistavien maakohtaisten lukujen pohjalta. Saksa hahmotteli puheenjohtajuuskaudellaan neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelulle menettelytavat, jotka sittemmin ovat vakiintuneet. Horisontaalinen keskustelu on tämän jälkeen käyty neuvostossa lähtökohtaisesti syksyisin komission kesän aikana antaman uuden oikeusvaltiokertomuksen pohjalta. Maakohtaisten lukujen tarkastelua on käyty puolivuositain neuvoston ns. protokollajärjestyksessä siten, että kerrallaan vuoropuhelua on käyty viiden jäsenvaltion oikeusvaltiotilanteesta. Kullekin jäsenvaltiolle, jonka maakohtainen luku on tarkasteltavana, annetaan tilaisuus käyttää puheenvuoro kansallisesta oikeusvaltiotilanteestaan ja sen kehityksestä, jonka jälkeen muille jäsenvaltioille annetaan mahdollisuus jakaa kokemuksiaan ja parhaita käytänteitään näistä kehityskuluista. Keskustelussa on tarkoitus keskittyä keskeiseen kehitykseen, käsitellen maaluvut peräkkäin ja samalla tavoin.

Ruotsin puheenjohtajuuskaudella keväällä 2023 saatiin päätökseen maakohtaisiin lukuihin perustuvan oikeusvaltiovuoropuhelun ensimmäinen kierros, sekä aloitettiin toinen oikeusvaltiovuoropuhelukierros. Espanja tulee puheenjohtajuuskaudellaan jatkamaan vuoropuhelua järjestämällä syksyn aikana sekä keskustelun komission uusimman oikeusvaltiokertomuksen yleisen osan pohjalta syyskuun yleisten asioiden neuvostossa, että jatkamalla maakohtaisia keskusteluja protokollajärjestyksessä seuraavien viiden maan (Tanska, Saksa, Irlanti, Viro ja Kreikka) osalta lokakuun yleisten asioiden neuvostossa.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

SEU 2 artiklassa määrätään unionin arvoista. SEU 6 artikla sisältää määräykset EU:n perusoikeuskirjasta ja EU:n liittymisestä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen. SEU 7 artiklassa määrätään menettelystä niiden tilanteiden varalta, joissa on selvä vaara, että jäsenvaltio loukkaa vakavasti SEU 2 artiklassa tarkoitettuja arvoja, tai joissa jäsenvaltio loukkaa vakavasti ja jatkuvasti näitä arvoja.

EU:n perusoikeuskirjassa vahvistetaan tietyt EU:n kansalaisille ja asukkaille kuuluvat oikeudet ja vapaudet. Perusoikeuskirja on oikeudellisesti sitova.

Käsittely Euroopan parlamentissa

-

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 15.9.2023

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 15.9.2023

Kantoja neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arviointiin liittyen on muodostettu komission vuoden 2023 oikeusvaltiokertomuksesta laaditussa E-jatkoselvityksessä (E 17/2019 vp), joka on toimitettu eduskunnalle 7.9.2023.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Oikeusvaltioperiaate ja perusoikeuksien kunnioittaminen ovat perustuslaissa vahvistettuja Suomen valtiosäännön keskeisiä periaatteita, joihin Suomi on sitoutunut myös EU:n jäsenenä sekä osana kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan (perustuslain 1 §:n 3 momentti, 2 §:n 3 momentti ja 2 luku).

Perusoikeuksista säättäminen kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 1 ja 2 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

-

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Saksan puheenjohtajuuskaudella syksyllä 2020 yleisten asioiden neuvostossa käyty vuosittainen oikeusvaltiovuoropuhelu pohjautui komission ensimmäisen oikeusvaltiokertomuksen 2020 yleiseen osaan. Vuoropuhelua jatkettiin eurooppaministerien videokokouksessa keskustelulla kertomuksen maakohtaisista luvuista Belgian, Bulgarian, Tšekin, Tanskan ja Viron osalta.

Portugalin puheenjohtajuuskaudella keväällä 2021 vuoropuhelu jatkui eurooppaministerien videokokouksessa keskustelulla Saksan, Irlannin, Kreikan, Espanjan ja Ranskan maakohtaisista luvuista. Slovenian puheenjohtajuuskaudella yleisten asioiden neuvostossa syksyllä 2021 käytiin neuvoston vuosittainen horisontaalinen oikeusvaltiovuoropuhelu, joka pohjautui komission uuden oikeusvaltiokertomuksen yleiseen osaan. Maakohtaisiin lukuihin perustuvat keskustelut käytiin Kroatian, Italian, Kyproksen, Latvian ja Liettuan osalta.

Keväällä 2022 Ranskan puheenjohtajuuskaudella yleisten asioiden neuvostossa oikeusvaltiovuoropuhelu käytiin Luxemburgin, Unkarin, Maltan, Alankomaiden ja Itävallan maalukujen pohjalta. Syksyllä 2022 Tšekin puheenjohtajuuskaudella käytiin horisontaalinen oikeusvaltiovuoropuhelu komission uuden oikeusvaltiokertomuksen yleisen osan pohjalta. Keskustelua jatkettiin myös maakohtaisista luvuista Puolan, Portugalin, Romanian, Slovenian ja Ruotsin osalta.

Keväällä 2023 Ruotsin puheenjohtajuuskaudella jatkettiin vuoropuhelua maakohtaisten lukujen pohjalta Slovakian, Suomen, Belgian, Bulgarian ja Tšekin osalta. Slovakian ja Suomen maalukujen käsittely päätti ensimmäisen oikeusvaltiovuoropuhelukierroksen ja Belgia, Bulgaria ja Tšekki aloittivat toisen vuoropuhelukierroksen.

Oikeusvaltiokertomuksen yleisen osan pohjalta käytävän horisontaalisen oikeusvaltiovuoropuhelun jälkeen jatketaan maakohtaisten lukujen käsittelyä Tanskan, Saksan, Irlannin, Viron ja Kreikan osalta lokakuun yleisten asioiden neuvostossa (24.10.2023).

Komission antoi 5.7.2023 neljännen vuotuisen oikeusvaltiokertomuksensa. Kertomukseen sisältyy yhteenveto jäsenvaltioiden oikeusvaltiotilanteesta ja EU:n tasolla tapahtuneesta merkittävästä kehityksestä sekä kertomuksen maakohtaisiin lukuihin (27 kpl) sisällytetyt arvioinnit kunkin jäsenvaltion oikeusvaltiotilanteesta. Kertomukseen sisällytettiin vuonna 2022 kullekin jäsenvaltiolle osoitettuja, kohdennettuja suosituksia, joiden täytäntöönpanossa etenemistä seurataan uudessa oikeusvaltiokertomuksessa.

Asiakirjat

12162/23

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

VNEUS, Anne Lamminmäki, puh: +358 50 430 0703

VNEUS, Hanna Oraheimo, puh: +358 295 161 096

OM, Tia Möller, puh: +358 295 150 105

VAHVA-tunnus

EU/451/2023

Liitteet -

Viite -

Valtioneuvoston kanslia

Perusmuistio

EU/451/2023-VNK-37

Lamminmäki Anne

11.9.2023

Yleisten asioiden neuvosto 19.09.23; Neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelu, horisontaalinen keskustelu

Kokous

Yleisten asioiden neuvosto

Eduskuntatunnus

E 17/2018 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Syyskuun yleisten asioiden neuvostossa 19.09.23 tarkastellaan komission vuoden 2023 oikeusvaltiokertomuksen pohjalta EU:n yleistä oikeusvaltiotilannetta osana neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun ns. horisontaalista keskustelua. Jäsenvaltiokohtaista oikeusvaltiotilanteen tarkastelua jatketaan lokakuun yleisten asioiden neuvostossa (24.10.23) Tanskan, Saksan, Irlannin, Viron ja Kreikan osalta.

Komissio antoi 05.07.2023 neljännen vuotuisen oikeusvaltiokertomuksensa (COM(2023) 800 final). Kertomuksessa esitetään yhteenveto EU:n oikeusvaltiotilanteesta ja maakohdaksiin lukuihin (27 kpl) sisällytetyt arvioinnit kunkin jäsenvaltion oikeusvaltiotilanteesta, sekä näiden pohjalta annetut maakohtaiset suositukset. Komissio on myös arvioinut jäsenvaltioiden edistymistä viime vuonna ensimmäistä kertaa oikeusvaltiokertomukseen sisällyttyjen suositusten noudattamisessa.

Komission oikeusvaltiokertomus on yksi väline vahvistettaessa EU:n yhteisiä arvoja.

Perusmuistion sisältö vastaa vuoden 2023 oikeusvaltiokertomuksesta laadittua E-jatkoselvitystä, joka on toimitettu eduskunnalle 07.09.2023.

Suomen kanta

Euroopan unioni on Suomen tärkein poliittinen ja taloudellinen viitekehys ja arvoyhteisö. Oikeusvaltiokysymysten osalta Suomi jatkaa toimintaansa pitkäaikaisella linjallaan ja edistää oikeusvaltioperiaatteen toteutumista ja korruption torjuntaa EU:ssa. Valtioneuvosto jakaa komission näkemyksen siitä, että oikeusvaltioperiaate on olennainen osa EU:n oikeusjärjestystä ja identiteettiä ja ennakkoedellytys demokraattisten ydinarvojen ylläpitämisessä. Näiden ohella oikeusvaltioperiaatteen avulla pidetään yllä EU:n sisämarkkinoiden toiminnalle keskeistä jäsenvaltioiden keskinäisluottamusta ja tuetaan investointeja suosivaa liikeympäristöä.

Valtioneuvosto katsoo komission vuosittaisen oikeusvaltiokertomuksen olevan tärkeä, työvälinaike oikeusvaltioperiaatteen edistämiseksi Euroopan unionissa. Vuosittainen oikeusvaltiokertomus on olennainen tapa tunnistaa ja ennaltaehkäistä mahdollisia oikeusvaltioperiaatteeseen liittyviä ongelmia. Valtioneuvosto pitää hyvänä, että ongelmien ennaltaehkäisyn ohella kertomus on kehittynyt välineeksi, jolla tiiviissä yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa voidaan ohjata ja tukea näitä oikeusvaltiouudistuksissa siihen viime vuonna sisällytettyjen maakohtaisten suositusten avulla. Valtioneuvosto tunnistaa EU-tasolla saavutetun edistyksen suositusten toimeenpanossa ja pitää tätä osoituksena siitä, että monessa jäsenvaltiossa oikeusvaltioon liittyvät uudistukset katsotaan erityisen tärkeiksi. Huolestuttavaa on kuitenkin se, että unionissa on edelleen yksittäisiä maita, joissa on järjestelmätason ongelmia.

Valtioneuvosto katsoo, että komission vuosittaiseen oikeusvaltiokertomukseen pohjautuva neuvoston oikeusvuoropuhelu on oleellinen keino lujittaa oikeusvaltioperiaatetta Euroopan unionissa. Yleisten asioiden neuvostossa käytävä säännönmukainen vuoropuhelu on toimiva tapa käydä keskustelua oikeusvaltiotilanteesta niin unionissa kuin sen jäsenvaltioissa. Valtioneuvoston tavoitteena on, että kuluvalle Espanjan puheenjohtajakaudella tehtävän vuoropuhelun arvioinnin johdosta sitä tullaan edelleen kehittämään ja vahvistamaan. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että jäsenvaltioita yhdenmukaisesti tarkastelevaa komission oikeusvaltiokertomusta hyödynnetään neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun pohjana myös jatkossa. Yleisten asioiden neuvostossa ohella on tärkeää, että oikeusvaltiokertomukseen pohjautuvia keskusteluja käydään ainakin oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa, sekä tarvittaessa myös muissa neuvoston kokoonpanoissa. Eri neuvostokokoonpanoissa käytävät keskustelut voivat syventää EU:ssa käytävää teemakohtaista oikeusvaltiokeskustelua ja tehostaa oikeusvaltiokertomuksen hyödyntämistä.

Valtioneuvosto korostaa tarvetta hyödyntää EU:n erilaisia oikeusvaltiovälineitä tehokkaasti ja toisiaan täydentävästi. Erityisesti on tärkeää, että unionin budjetista saatava rahoitus linkitetään tiiviisti oikeusvaltioperiaatteen kunnioittamiseen, varojen väärinkäytön vastaisiin toimiin ja korruption ehkäisemiseen.

Valtioneuvosto ottaa huomioon komission Suomelle osoittamat suositukset, jotka huomioivat viime vuoden suositusten parissa tehdyn työn ja tarkentavat tavoitteen asettelua tältä osin. Suositukset huomioidaan näihin toimiin liittyvissä kansallisissa prosesseissa.

Pääasiallinen sisältö

Komission vuoden 2023 oikeusvaltiokertomus

Komission neljäs vuosittainen oikeusvaltiokertomus käsittää yleiskatsauksen oikeusvaltiotilanteen kehityksestä EU:ssa ja 27 maakohtaista lukua, joissa arvioidaan jäsenvaltiokohtaista tilannetta ja vuoden 2022 jälkeen tapahtunutta merkittävää kehitystä. Viime vuoden keskeinen uudistus, eli jäsenvaltiokohtaiset suositukset, näkyvät olennaisesti tämän

vuoden kertomuksessa. Komissio on arvioinut sitä, miten jäsenvaltiot ovat noudattaneet ja edistäneet ensimmäistä kertaa annettuja suosituksia.

Komissio painottaa oikeusvaltioperiaatteen olevan demokratian ja perusoikeuksien ohella yksi unionin perusarvoista ja myös unionin identiteetin perusta. Komissio huomauttaa, että Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa kohtaan on traaginen osoitus siitä, että yhteisiä arvoja ei tule pitää itsestäänselvyytenä.

Komission arvion mukaan oikeusvaltiotilanne unionissa on tasaantunut, eikä missään jäsenvaltiossa oikeusvaltiotilanteen katsota heikentyneen merkittävässä määrin edelliseen vuoteen verrattuna. Joissakin jäsenvaltioissa on kuitenkin edelleen järjestelmätason ongelmia. Viime vuonna annetuista maakohtaisista suosituksista 65% on toteutettu kokonaan tai osittain. Komission mukaan tämä on osoitus siitä, että jäsenvaltioissa on toteutettu merkittäviä toimia viimevuotisten suositusten noudattamiseksi. Komissio katsoo jo vuodessa saavutetun edistyksen erityisen merkittäväksi etenkin sen vuoksi, että oikeusvaltiokehityksen parantamiseen tähtäävät uudistukset vievät aikaa. Komissio on antanut jäsenvaltioille jälleen kohdennettuja suosituksia, jotka perustuvat joko viime vuonna annettuihin suosituksiin, siltä osin kuin suositusten edistämiseksi on komission arvion mukaan jäänyt vielä työtä, tai uusiin oikeusvaltiohaasteisiin liittyviä suosituksia. Sositusten tarkoituksena on tukea jäsenvaltioita niiden pyrkimyksissä edistää niin meneillään olevia kuin suunniteltuja uudistuksia sekä auttaa jäsenvaltioita tunnistamaan alueita, joilla uudistukset tai jatkotoimet katsotaan tarpeellisiksi.

Kertomus on laadittu tiiviissä yhteistyössä ja vuoropuhelussa jäsenvaltioiden ja sidosryhmien kanssa ja se tukeutuu erilaisiin kansallisiin, kansainvälisiin ja muihin lähteisiin. Aiempien vuosien tapaan kertomuksessa tarkastellaan kehitystä neljällä oikeusvaltioperiaatteen keskeisellä osa-alueella; i) oikeuslaitos, ii) korruptiontorjuntakehys, iii) tiedotusvälineiden moniarvioisuus ja vapaus, sekä iv) muut keskinäiseen valvontaan liittyvät institutionaaliset kysymykset. Tämän lisäksi kertomus sisältää v) katsauksen oikeusvaltioperiaatteen kehitykseen ja toimiin EU:ssa.

Kaikille jäsenvaltioille tarjottiin mahdollisuus osallistua prosessiin toimittamalla kirjallisen kannanottonsa ja osallistumalla maavierailuihin. Maakohtaiset luvut perustuvat komission laatimaan laadulliseen arvioon. Tämän lisäksi kohdennettu sidosryhmäkonsultaatio tuotti komission mukaan arvokkaita huomioita niin yleiskatsaukseen kuin maakohtaisiin lukuihin.

1. oikeuslaitokset

Vuoden 2023 EU:n oikeusalan tulostaulussa viitattujen Eurobarometrin vuonna 2023 tekemien selvitysten mukaan EU:n kansalaisten näkemys oikeuslaitoksen itsenäisyydestä parani 16 jäsenvaltiossa edellisvuoteen verrattuna. Sen sijaan yritysten näkemysistä tehdyt selvitykset osoittavat oikeuslaitoksen itsenäisyyden heikentyneen 13 jäsenvaltiossa. Kansalaisten näkemyksen mukaan oikeuslaitoksen itsenäisyys on erityisen korkealla tasolla Suomessa, Tanskassa, Itävallassa, Saksassa ja Luxemburgissa. Puolassa ja Kroatiassa oikeuslaitoksen itsenäisyyden katsotaan olevan alhaisella tasolla.

Komission mukaan monet jäsenvaltiot ovat tältä osin noudattaneet komission vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksen suosituksia sekä toteuttaneet elpymis- ja palautumistukiväliseen yhteydessä sovittuja toimenpiteitä. Monet jäsenvaltiot ovat edistäneet oikeuslaitoksen riippumattomuutta vahvistavia toimia tai saaneet ne valmiiksi.

Oikeusvaltiokertomuksessa nostetaan esiin mm. tuomareiden nimittämismenettelyihin liittyviä kysymyksiä. Lainsäädäntötoimia tuomarineuvostojen riippumattomuuden ja tehokkuuden vahvistamiseksi on saatu valmiiksi useissa jäsenvaltioissa, esimerkiksi Luxemburgissa, Unkarissa, Portugalissa ja Italiassa. Sen sijaan mm. Slovakiassa, Bulgariassa

ja Espanjassa tuomarineuvostoja koskeviin huoliin ei ole vielä puututtu. Myös syyttäjälaitoksen riippumattomuuteen liittyviä toimia tai haasteita on esillä eri jäsenvaltioissa. Esillä on myös tuomareiden ja syyttäjien kurinpitomenettelyt. Jäsenvaltioissa on niin ikään otettu käyttöön toimenpiteitä, joilla on pyritty parantamaan oikeudenkäytön tehokkuutta ja laatua sekä helpottamaan oikeussuojan saatavuutta. Esimerkiksi Irlannissa, Espanjassa ja Ranskassa todetaan tapahtuneen oikeuslaitoksen henkilö- ja taloudellisissa resursseissa myönteistä kehitystä. Oikeuslaitosten resursseja koskevia huolia on edelleen mm. Liettuassa, Kroatiassa, Belgiassa, Alankomaissa ja Saksassa.

Oikeuslaitosta koskevissa vuoden 2023 suosituksissa käsiteltäviä haasteita ovat esim. oikeuslaitoksen nimitysmenettelyjä koskevien suojatoimien tarve, tuomarineuvostojen kokoonpano, ja tarve antaa oikeuslaitokselle riittävät resurssit.

2. korruptiontorjuntakehys

Eurobarometrin mukaan korruptio katsotaan edelleen vakavaksi ongelmaksi sekä EU:n kansalaisten, että yritysten mukaan. Merkittävä osa EU:n kansalaisista (70%) ja yrityksistä (65%) katsoo korruption olevan heidän maassaan yleistä. Transparency Internationalin laatiman selvityksen mukaan EU:n jäsenvaltioista yhdeksän sijoittuu maailman 20 vähiten korruptoituneen maan joukkoon. EU-maista Tanska, Suomi, Ruotsi ja Alankomaat sijoittuvat edellä mainitun selvityksen kärkisijoille.

Komission mukaan osa jäsenvaltioista on toteuttanut toimenpiteitä, jotka ovat vuoden oikeusvaltiokertomuksessa annettujen korruptiontorjuntaa koskevien suositusten mukaisia. Esimerkiksi korruption ehkäisemiseksi useat jäsenvaltiot (mm. Tšekki, Italia, Latvia, Unkari, Slovenia ja Ranska) ovat päivittäneet tai ovat tarkistamassa voimassa olevia korruptiontorjuntastrategioitaan ja toimintasuunnitelmiaan. Myös rikosoikeudellisia uudistuksia on edistetty monissa jäsenvaltioissa, esim. Unkarissa, Bulgariassa ja Itävallassa, korruptiontorjunnan tehostamiseksi. Lisäksi esim. Sloveniassa ja Luxemburgissa on vahvistettu korruptiontorjunnasta vastaavien syyttäjäviranomaisten resursseja. Työtä korkean tason korruption tutkimiseksi, syytteesenpanoksi ja rangaistusten määräämiseksi on edistetty monissa jäsenvaltioissa. Useissa jäsenvaltioissa (esim. Kroatiassa, Espanjassa ja Tšekissä) kuitenkin tarvitaan edelleen uudistuksia korkean tason korruption liittyvien tapausten käsittelyn sujuvoittamiseksi.

Tänä vuonna korruption liittyvät suositukset käsittelevät korruptiota ennaltaehkäisevien sääntöjen, kuten lobbausta ja eturistiriitoja koskevien sääntöjen, vahvistamista sekä korruptiotapausten tosiasiallisen tutkinnan ja syytteesenpanon varmistamista.

3. tiedotusvälineiden moniarvoisuus ja vapaus

Tiedotusvälineiden moniarvoisuuden seurantavälineen (Media Pluralism Monitor, MPM) tuoreimman raportin mukaan moniarvoisuudessa ei ole yleisesti ottaen tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuoteen verrattuna. Raportin mukaan median moniarvoisuuden katsotaan olevan hyvin riskinalainen Kroatiassa, Kyproksella, Kreikassa, Sloveniassa ja Maltalla. Erittäin riskinalainen median moniarvoisuuden katsotaan olevan Bulgariassa, Puolassa, Romaniassa ja Unkarissa.

Komission mukaan useat jäsenvaltioista ovat hyväksyneet tai vahvistaneet toimenpiteitä toimittajien turvallisuuden ja työolojen parantamiseksi. Edellisen kertomuksen jälkeen useissa jäsenvaltioissa on myös hyväksytty lainsäädäntöä, jolla lisätään läpinäkyvyyttä tiedotusvälineiden omistajien suhteen (esim. Kreikka, Luxemburg, Ruotsi ja Kypros). Niin ikään säännöksiä tiedotusvälineitä sääntelevien viranomaisten riippumattomuuden lisäämiseksi ja niiden toimivallan laajentamiseksi on tiukennettu monissa jäsenvaltioissa (esim. Tšekki, Liettua, Irlanti).

Komission mukaan läpinäkyvyyden puute valtion mainonnan jakautumisessa eri tiedotusvälineisiin, eturistiriidat ja julkisten asiakirjojen puute aiheuttavat edelleen monenlaisia ongelmia. Komission näkemyksen mukaan eritoten Unkarin ja Kroatian tulisi edistää toimia, joilla lisättäisiin valtion mainonnan läpinäkyvyyttä. Asiakirjajulkisuuden osalta komissio kiinnittää huomiota siihen, että asiaan liittyvän lainsäädännön uudistamisprosessit ovat kesken mm. Maltalla, Itävallassa ja Suomessa.

Tänä vuonna annettavat suositukset koskevat juurikin valtion mainonnan läpinäkyvää ja oikeudenmukaista jakamista eri tiedotusvälineisiin sekä julkisen palvelun tiedotusvälineiden riippumattomaa hallinnointia ja toimenpiteitä, joilla parannetaan toimittajien turvallisuutta ja asiakirjajulkisuutta.

4. muut keskinäiseen valvontaan liittyvät institutionaaliset kysymykset (nk. checks and balances)

Kuten aikaisemmissa oikeusvaltiokertomuksissa on huomioitu, työ lainsäädäntöprosessien laadun parantamiseksi ja sidosryhmien huomioimiseksi näissä prosesseissa on jatkunut jäsenvaltioissa. Toimet näiden tavoitteiden edistämiseksi vaihtelevat - siinä missä Virossa on parannettu sidosryhmien mahdollisuutta seurata lainsäädännön säätämistä digitaalisen alustan avulla, on Luxemburgissa tehty perustuslaillinen uudistus, jolla mahdollistetaan kansalaisten laatimat lainsäädäntöaloitteet.

Koronapandemian vuoksi käyttöön otetuista poikkeustiloista on vähitellen jäsenvaltioissa luovuttu. Komissio kiinnittää huomiota siihen, että muutamissa jäsenvaltioissa (esim. Belgia ja Liettua) perustuslakituomioistuimien toimesta edelleen arvioidaan tehtyjen toimien perustuslaillisuutta. Osassa jäsenvaltioissa (esim. Portugali ja Suomi) puolestaan on arvioitu pandemian aikana saatuja kokemuksia ja edistetty uudistuksia näiden pohjalta. Komissio kiinnittää huomiota siihen, että etenkin Unkarissa poikkeustilaa on pidetty yllä vuodesta 2020 alkaen ja toteaa sen vaikuttavan paitsi oikeusvarmuuteen myös yritysten vakaaseen toimintaympäristöön sisämarkkinoilla. Kertomuksessa käsitellään myös EIT:n tuomioiden täytäntöönpanon tilaa sekä ihmisoikeusinstituuttien roolia jäsenvaltioissa.

Komission mukaan useimmissa jäsenvaltioissa toimintaympäristö on kansalaisyhteiskunnan kannalta suotuisa ja kannustava, toimenpiteitä tilanteen parantamiseksi on osassa jäsenvaltioissa (esim. Malta, Irlanti, Bulgaria ja Liettua) käynnissä. Samalla komissio tuo esille, että kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristön heikentyminen aiheuttaa kuitenkin edelleen haasteita kansalaisyhteiskunnan toimijoille ja ihmisoikeustoimijoille. Kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiin liittyviin erinäisiin huoliin liittyvät toimet ovat kesken esimerkiksi Kyproksella, Espanjassa ja Ranskassa. Komission mukaan Unkarissa ja Puolassa kansalaisyhteiskunta joutuu toimimaan erittäin rajoitetussa toimintaympäristössä.

Komissio on tältä osin antanut suosituksia koskien sidosryhmien tosiasiallista osallistumista lainsäädäntöprosessiin, kansallisten ihmisoikeusinstituutioiden perustamista ja toimintaa sekä avoimen toimintakehyksen varmistamista kansalaisyhteiskuntaa varten.

5. oikeusvaltioperiaatteen kehitys ja toimet EU:ssa

Komission oikeusvaltiokertomus on toiminut pohjana neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelulle, jota on käyty säännöllisesti yleisten asioiden neuvostossa. Ruotsin puheenjohtajuuskaudella keväällä 2023 saatiin päätökseen maakohtaisiin lukuihin perustuva oikeusvaltiovuoropuhelun ensimmäinen kierros, sekä aloitettiin toinen maakohtaisiin lukuihin perustuva oikeusvaltiovuoropuhelukierros. EU:n tämänhetkinen puheenjohtajavaltio Espanja tulee puheenjohtajuuskaudellaan jatkamaan vuoropuhelua. Espanja on myös käynnistänyt neuvoston oikeusvaltiovuoropuhelun arvioinnin Suomen EU-puheenjohtajuuskaudella annettujen puheenjohtajan päätelmien kirjausten mukaisesti. Myös sektorineuvostot, ku-

ten oikeus- ja sisäasioiden neuvosto, ovat hyödyntäneet oikeusvaltiokertomusta keskustelemalla kertomuksesta säännönmukaisesti kulloisenkin puheenjohtajavaltion määrittämän teeman pohjalta. Oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa teemoja ovat olleet mm. oikeuden saatavuus, syyttäjälaitosten itsenäisyys ja tehokkuus, asianajajien rooli oikeusvaltioperiaatteen ja oikeuslaitoksen riippumattomuuden suojelemisessa, oikeusalan koulutuksen vaikutus oikeuden saatavuuteen oikeusvaltiossa, sekä covid-19 -pandemian vaikutukset oikeusosalalla.

Komissio korostaa keskusteluja kansalaisyhteiskunnan kanssa ja pyrkii jatkossakin löytämään uusia tapoja lisätä kansalaisyhteiskunnan järjestöjen, ammattialaverkoston ja muiden sidosryhmien osallistumista oikeusvaltiotarkasteluun.

Komissio huomioi, että oikeusvaltiokertomuksen yhteydessä tunnistetut haasteet ovat johtaneet useisiin EU-tason aloitteisiin. Komissio listaa viime vuoden osalta tällaisiksi mm. korruptiontorjuntaan liittyvät lainsäädäntöaloitteet, mediavapaussäännöksen sekä Euroopan parlamentin Pegasus-vakoiluohjelman käyttöön liittyvän raportin ja tähän sisältyvät suositukset niin jäsenvaltioille kuin EU-tason toimille, joita komissio parhaillaan analysoi.

Komissio toteaa, että vuosittainen oikeusvaltiokertomus täydentää muita EU-tason oikeusvaltioinstrumentteja ja –mekanismeja. EU:n tuomioistuimen oikeusvaltioperiaatetta koskevaa oikeuskäytäntöä on vahvistettu uusien tuomioiden avulla. Komissio on myös jatkanut työtään perussopimusten valvojana aloittamalla rikkomusmenettelyjä oikeusvaltioperiaatteen rikkomuksista. Unionisopimuksen 7 artiklan mukaiset menettelyt Puolan ja Unkarin osalta ovat edelleen käynnissä. Komission aloittaman menettelyn pohjalta neuvosto antoi 15.12.2022 ehdollisuusasetuksen nojalla täytäntöönpanopäätöksen suojataksien unionin budjettia Unkarissa havaituilta oikeusvaltiotrikomuksilta. Näiden ohella komissio on pyrkinyt edistämään oikeusvaltiokysymyksiä osana talouspolitiikan EU-ohjausjaksoa ja useiden maiden kansallisia elpymis- ja palautumissuunnitelmia (RRP).

Komissio korostaa, että oikeusvaltioperiaate on EU:n toiminnan peruseriaate EU:n ulkosuhteissa ja laajentumisprosessissa. Komissio huomioi, että EU:n oikeusvaltiotyö on noussut entistäkin tärkeämmäksi Venäjän aloitettua hyökkäyssodan Ukrainaa vastaan. Lisäksi komissio nostaa esille, että kansainväliset järjestöt, erityisesti Euroopan neuvosto ja OECD, ovat tärkeitä kumppaneita oikeusvaltiokertomuksen laadinnassa.

Suomen oikeusvaltiotilanne

Suomea koskevassa maaluvussa nostetaan esiin mm. seuraavia seikkoja Suomen oikeusvaltiotilanteesta.

Suomen oikeuslaitosta pidetään edelleen hyvin riippumattomana sekä kansalaisten että yritysten keskuudessa. Valtioneuvosto antoi marraskuussa 2022 eduskunnalle ensimmäistä kertaa oikeudenhoidon selonteon. Selonteossa yksilöidyt keskeiset kysymykset liittyvät oikeusprosessien kestoön, oikeudenkäyntien kalleuteen ja oikeuslaitoksen rahoitusvajeeseen. Tuomioistuinvirasto on jatkanut toimintaansa tuomioistuinten työn helpottamiseksi.

Asiantuntijat ja yritysjohtajat pitävät Suomea yhtenä maailman vähiten korruptoituneista maista. Kansalliseen korruptionvastaiseen strategiaan ja vuosien 2021-2023 toimenpideohjelmaan sisältyvissä toimissa valtaosassa on tapahtunut merkittävää edistymistä. Komission arvion mukaan korruptiota koskevan rikosoikeudellisen kehityksen vahvistamisessa oli Suomessa tapahtunut jonkin verran edistystä. Vaikutusvallan kauppaamista (trading in influence) koskevan ehdotusluonnos valmistelu on käynnissä ja päätös lahjontaa koskevan lainsäädännön tarkistamisesta on kesken. Komissio on Suomen osalta kiinnit-

tänyt huomiota myös siihen, että vaikka valtionhallinnon virkamiehet mukaan lukien virkamiesjohto kuuluvat käytännesääntöjen soveltamisalaan, ministerit eivät kuulu sääntöjen piiriin.

Toimittajien ja media-alan ammattilaisten toimintaympäristö on Suomessa yleisesti ottaen vapaa ja suojattu. Niin ikään kansallisen sääntelyviranomaisen ja julkisen palvelun tiedotusvälineiden riippumattomuus on pysynyt vakaana. Viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamista koskevan työryhmän odotetaan raportoivan lain kokonaisuudistuksesta loppusyksystä 2023. Toimittajiin kohdistuvaan verkkohäirintään on pyritty puuttumaan rikoslakiin tehdyillä muutoksilla.

Lainvalmistelun laatua on pyritty parantamaan uudella oppaalla perus- ja ihmisoikeuksiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnista lainsäädännön valmistelussa. Lakiehdotuksista vastaaville ministeriön virkahenkilöille tarjotaan järjestelmällisesti koulutusta ja ohjeita sidosryhmäyhteistyön parantamiseksi. Valmiuslakiin hyväksyttiin kohdennettu muutos perustuslain kiireellisessä säätämisyjärjestyksessä heinäkuussa 2022. Valmiuslain kattavampi uudistus on vielä kesken. Eduskunta hyväksyi kansalaisjärjestöjen uuden rahoitusmallin edellyttämät lainsäädäntömuutokset. Muutetut lait astuvat voimaan vuoden 2024 alussa.

Suomelle osoitetut suositukset

Suomelle 2022 osoitettujen suositusten arviointi:

Komission mukaan oikeusvaltiota koskevan vuosikertomuksen 2022 suositusten osalta Suomi on kaiken kaikkiaan:

1. *noudattanut kaikkilta osin suositusta* jatkaa Tuomioistuinviraston aloitteiden kehittämistä tuomioistuinten työn tukemiseksi;
2. *edistynyt jonkin verran suosituksessa* jatkaa korruptiontorjuntaa koskevien rikosoikeudellisten puitteiden vahvistamista erityisesti antamalla vaikutusvallan kauppaamista koskevaa lainsäädäntöä;
3. *edistynyt merkittävästi suosituksessa* jatkaa toimia uuden kansallisen korruptionvastaisen strategian ja vuosien 2021–2023 toimenpideohjelman täytäntöönpanemiseksi muun muassa aloittamalla kaikkien suunniteltujen toimenpiteiden täytäntöönpanon;
4. *edistynyt jonkin verran suosituksessa* jatkaa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamista, jotta voidaan varmistaa asiakirjojen tosiasiallinen ja laajempi saatavuus ottaen huomioon virallisten asiakirjojen julkisuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset.

Tämän perusteella ja ottaen huomioon muun tarkastelujaksolla tapahtuneen kehityksen komissio suosittaa Suomelle vuonna 2023, että se;

1. jatkaa tuomioistuinjärjestelmän arviointia ja tulevia kehityssuuntauksia koskevan kertomuksen jatkotoimia, mukaan lukien lautamiesten nimitysuudistus, ottaen huomioon oikeuslaitoksen riippumattomuutta koskevat eurooppalaiset normit;
2. antaa lainsäädäntöä vaikutusvallalla käytävästä kaupasta ja pyrkii edistämään hanketta ulkomaisen lahjontarikoksen määritelmän tarkistamiseksi;
3. vahvistaa ministereihin ja ylimpiin virkamiehiin sovellettavaa lahjomattomuus- ja vastuuvollisuuskehystä hyväksymällä heitä koskevat käytännesäännöt;
4. edistyy viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamisessa, jotta voidaan varmistaa asiakirjojen tosiasiallinen ja laajempi saatavuus ottaen huomioon virallisten asiakirjojen julkisuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset.

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Tiedonannot eivät ole oikeudellisesti sitovia.

SEU 2 artiklassa määrätään unionin arvoista. SEU 6 artikla sisältää määräykset EU:n perusoikeuskirjasta ja EU:n liittymisestä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen. SEU 7 artiklassa määrätään menettelyistä niiden tilanteiden varalta, joissa on selvä vaara, että jäsenvaltio loukkaa vakavasti SEU 2 artiklassa tarkoitettuja arvoja, tai joissa jäsenvaltio loukkaa vakavasti ja jatkuvasti näitä arvoja.

EU:n perusoikeuskirjassa vahvistetaan tietyt EU:n kansalaisille ja asukkaille kuuluvat oikeudet ja vapaudet. Perusoikeuskirja on oikeudellisesti sitova.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Oikeusvaltiokertomuksen vastuuvaliokuntana toimii Euroopan parlamentissa kansalaisvapauksien sekä oikeus- ja sisäasioiden valiokunta (LIBE).

Euroopan parlamentti hyväksyi päätöslauselman vuoden 2022 oikeusvaltiokertomuksesta 30.3.2023. Parlamentti hyväksyi komission vuoden 2021 oikeusvaltiokertomuksesta päätöslauselman toukokuussa 2022.

Kansallinen valmistelu

EU-ministerivaliokunta 15.9.2023

Eduskuntakäsittely

Suuri valiokunta 15.9.2023

Euroopan komission tiedonanto: Oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittaminen unionissa – tilannekatsaus ja mahdolliset jatkotoimet (E-kirje 17/2019 vp ja E- jatkokirjeet; 17/2019 vp, 6/2020 vp, 19/2020 vp, 9/2021 vp ja 7/2022 vp sekä SuVL 2/2019 vp). E-jatkoselvitys komission vuoden 2023 oikeusvaltiokertomuksesta on toimitettu eduskunnalle 7.9.2023.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Oikeusvaltioperiaate ja perusoikeuksien kunnioittaminen ovat perustuslaissa vahvistettuja Suomen valtiosäännön keskeisiä periaatteita, joihin Suomi on sitoutunut myös EU:n jäsenenä sekä osana kansainvälisiä sopimusvelvoitteitaan (perustuslain 1 §:n 3 momentti, 2 §:n 3 momentti ja 2 luku).

Perusoikeuksista säättäminen kuuluu Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 1 ja 2 kohdan mukaan valtakunnan lainsäädäntövaltaan.

Taloudelliset vaikutukset

Tiedonannoilla ei ole taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Suomelle osoitettujen suositusten edistäminen:

Komission Suomelle osoittamat suositukset kuuluvat pääosin oikeusministeriön toimialalle. Suositus, joka koskee ministereihin ja ylimpiin virkamiehiin sovellettavan lahjomattomuus- ja vastuuvollisuuskehyksen vahvistamista hyväksymällä heitä koskevat käytännösäännöt, kuuluu valtioneuvoston kanslian ja valtiovarainministeriön toimialaloille.

Suomi jatkaa suosituksen mukaisesti tuomioistuinjärjestelmän arviointi- ja uudistustyötä. Oikeusministeriön helmikuussa 2023 asettaman oikeuslaitoksen kehittämistyöryhmän toimikausi jatkuu vuoden 2027 loppuun asti. Työryhmän tavoitteena on edistää oikeudenkäytön vahvaa riippumattomuutta, laadukkaan oikeusturvan tuottamista sekä oikeudenkäyttöä palveluna. Työryhmän tehtävänä on muun muassa arvioida oikeuslaitoksen kehittämistä ja tuottavuutta, sekä arvioida oikeuslaitoksen riippumattomuuden näkökulmasta tarpeelliset lainsäädännön muutostarpeet.

Suomi jatkaa suosituksen mukaisesti korruptionvastaisia toimia. Oikeusministeriö valmisti viime vaalikaudella luonnoksen hallituksen esitykseksi vaikutusvallan väärinkäytön kriminalisoimiseksi. Esitysluonnos oli lausuntokierroksella 2022 lopussa ja lausuntotiivistelmä julkaistiin maaliskuussa 2023 (OM021:00/2022). Vaikutusvallan väärinkäytön kriminalisointi sisältyy komission toukokuussa 2023 antamaan direktiiviehdotukseen korruption torjumiseksi. Eduskunnalle annetaan U-kirjelmä direktiiviehdotuksesta syysistunto-kauden alussa.

Oikeusministeriö on käynnistänyt tutkimushankkeen, joka käsittelee lahjusrikossäännösten uudistamista. Osana hanketta tarkastellaan myös ulkomaisen lahjontarikoksen määrittelmää. Tavoitteena on, että hanke valmistuisi vuoden 2023 loppuun mennessä.

Suomi jatkaa suosituksen mukaisesti julkisuuslain uudistustyötä. Oikeusministeriön asettaman lain uudistamista valmistelevalle työryhmän toimikausi jatkuu 31.10.2023 asti.

Valtioneuvoston kanslian ja valtiovarainministeriön toimesta tarkastellaan ministereihin ja ylimpiin virkamiehiin sovellettavan lahjomattomuus- ja vastuuvollisuuskehyksen vahvistamista koskevaa suositusta.

Muut vaikuttavat seikat:

Komissio toteaa 5.7.2023 julkaisemassaan oikeusvaltiokertomuksessa, että Bulgaria ja Romania ovat täyttäneet kaikki yhteistyö- ja seurantamekanismin jäljelle jääneet velvoitteet. Komission aikomuksena on päättää yhteistyö- ja seurantamekanismi kumoamalla päätöksensä Bulgarian (2006/929/EY) ja Romanian (2006/928/EY) osalta syyskuun alkuun mennessä. Asiassa on toimitettu eduskunnalle erillinen E-selvitys.

Asetus yleisestä ehdollisuusjärjestelmästä unionin talousarvion suojaamiseksi (2020/2092) tuli voimaan vuoden 2021 alussa. Asetuksen tarkoituksena on luoda ehdollisuutta oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen ja unionin varojen vastaanottamisen välille. Asetusta sovelletaan EU:n monivuotiseen rahoituskehykseen sekä elpymis- ja palautumistukivälineeseen. Asetuksessa säädetään maksujen suorittamatta jättämisestä, pidättämisestä tai niiden takaisinperinnästä tilanteissa, joissa oikeusvaltion periaatteiden rikkominen jäsenvaltiossa vaikuttaa tai uhkaa vakavasti vaikuttaa unionin talousarvion moitteettomaan varainhoitoon tai unionin taloudellisten etujen suojaamiseen riittävän suoraan (ks. tarkemmin U 40/2018 vp jatkokirjeineen). Komissio käynnisti ehdollisuusasetuksen mukaisen menettelyn Unkarin osalta huhtikuussa 2022. Komissio antoi asiassa ehdotuksen neuvoston täytäntöönpanopäätökseksi 18.9.2022. Komissio antoi 30.11.2022 arvionsa Unkarin korjaavien toimenpiteiden täytäntöönpanosta, jonka mukaan korjaavilla toimenpiteillä ei ole vastattu riittävällä tavalla Unkarissa havaittuihin puutteisiin. Komissio

vahvasti aiemman arvionsa johtopäätökset neuvostolle 9.12.2022 toimitetussa kirjeensä. Neuvosto hyväksyi neuvoston täytäntöönpanopäätöksen kirjallisessa menettelyssä 15.12.2022. (Kts. tarkemmin E 117/2022 vp)

Komissio antoi joulukuussa 2017 perustellun ehdotuksen neuvoston päätökseksi, jonka mukaan on olemassa selvä vaara, että Puola loukkaa vakavasti oikeusvaltioperiaatetta SEU 7 artiklassa tarkoitetulla tavalla. Puolaa on kuultu SEU 7 artiklan 1 kohdassa tarkoitettun menettelyn ensimmäisen vaiheen mukaisesti yleisten asioiden neuvostossa kuusi kertaa, viimeksi toukokuussa 2023. Yleisten asioiden neuvostossa on saatu tilannekatsaus ja käyty näkemystenvaihtoa useita kertoja, viimeksi lokakuussa 2022 (ks. tarkemmin E 7/2018 vp jatkokirjeineen).

Euroopan parlamentti antoi syyskuussa 2018 perustellun ehdotuksen neuvoston päätökseksi sen toteamiseksi, onko olemassa selvä vaara, että Unkari loukkaa vakavasti unionin perustana olevia arvoja. Unkarin SEU 7 artiklan 1 kohdan mukaisia kuulemisia on pidetty yleisten asioiden neuvostossa kuusi kertaa, viimeksi toukokuussa 2023. Yleisten asioiden neuvostossa on saatu tilannekatsaus ja käyty näkemystenvaihtoa useita kertoja, viimeksi joulukuussa 2022 (ks. tarkemmin E 80/2018 vp).

Euroopan komissio julkaisi 8.6.2023 vuosittaisen tiedonannon (KOM(2023)309) Euroopan unionin oikeusalan tulostaulusta. Oikeusalan tulostaulu on yksi keskeisistä tietolähteistä komission oikeusvaltiokertomuksessa. Tulostaulussa esitetään vertaileva yleiskatsaus jäsenvaltioiden oikeuslaitosten tehokkuudesta, laadusta ja riippumattomuudesta, ja se on yksi EU:n välineistä, joilla tuetaan EU:n oikeusvaltioperiaatteen noudattamista. Oikeusalan tulostaulusta valmistellaan eduskunnalle erillinen e-kirje.

Euroopan komissio on vuodesta 2010 lähtien julkaissut EU:n perusoikeuskirjan soveltamista käsittelevän vuosikertomuksen. Vuodesta 2021 alkaen vuosikertomus on keskittynyt perusoikeuskirjan soveltamiseen ja vaikutuksiin jäsenvaltioissa tietyllä aihealueella. Vuoden 2022 kertomus keskittyi kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksiin ja rooliin perusoikeuskirjassa taattujen oikeuksien suojelussa ja edistämisessä. Vuoden 2023 kertomuksen aiheena on tehokas oikeussuoja perusoikeuksien täysimääräisen soveltamisen edellytyksenä.

Asiakirjat

11839/23

COM(2023) 800 final, SWD(2023) 826 final

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

VNEUS, Anne Lamminmäki, puh: +358 50 430 0703

OM, Tia Möller, puh. +358 50 380 1054

OM, Jussi Mäkinen, puh. + 358 50 5732991

VAHVA-tunnus

EU/451/2023

Liitteet -

Viite -

Liitteet

Napsauta tähän ja kirjoita liitteet